

Camí de sirga

Jesús Moncada
Camí de sirga

LA GARBINADA NEGRA

II

Aclucà els ulls a causa de la polseguera, no reparà en els guàrdies civils amb els capots verdosos agitats per la ventada, subjectant-se els negres tricorns xarolats, que creuaven la plaça. El mortificava la ironia lleu de la mirada del cafeter en cobrar-li la copa de rom. L'Estanislau tenia raó quan li havia insinuat temps enrere que seria millor oblidar allò, tirar-hi a sobre quatre palades de terra: no tenia remei, com abans s'ho esbandís del cap millor. Però el vell Nelson no podia renunciar-hi. Cavil·lós, arribà al capdamunt de la Costera dels Carreters i va trobar-se de cop i volta en dret de la desolació.

D'ençà del començament de les destruccions, havia anat restringint, gairebé sense adonar-se'n, els seus moviments dins el perímetre de la vila. Fugia dels punts on les demolicions es trobaven més avançades; si es desviava de l'itinerari habitual, el cor se li encongia. Malauradament, el trajecte del Cafè del Moll a l'obrador del baster era un dels més consumits per aquella lepra implacable.

Arribà a cal baster, agafà el que necessitava, féu petar la xerrada de rigor amb el menestral —empre sobre el tema etern que els obsedia a tots feia més de deu anys—i se'n tornà. De baixada, la visió de la malesa acabà d'aclaparar-lo. Caminava sense ensopegar una ànima, abaltit pel silenci feixuc. La memòria poblava inevitablement les runes, alçava de nou les cases caigudes, traçava carrers, reconstruïa places, retornava gent, però el vell Nelson s'adonava que el record no li responia amb precisió. Tanta runa acabava per confondre'l. La vila que reedificava amb el pensament no era la d'abans. Congregava famílies en llocs erronis, es descaminava a causa de munts de totxos, bigues trencades, marcs estellats de portes i finestres, ferros de balcons o galeries. Trabucava numeracions de cases i rètols d'establiments: feia una sastreria d'una botiga d'ultramarins, una barberia d'un celler; transformava l'obrador d'un cistellaire en una oficina bancària o enquibia els trulls de la vella almàssera del carrer del Timó dins la tenda de roba de la Pujada del castell. Tant o més que la ubicació dels edificis, li costava fer reviure i encaixar els sorolls (cant de galls, martelleig de ferrers, campanades, rodar de carros, pas de cavalleries, motors de tractors i de camions del carbó, xivarri de navegants als molls, bullícia del mercat, barrinades de les mines) que componien antany la remor habitual dividida per la sirena del migdia, callada així mateix feia molts mesos. No els sentiria mai més. La mancança li donava la mesura d'un desastre el començament del qual i la seva magnitud havien agafat la vila de sorpresa.

* *

Els primers rumors provocaren un cert enrenou —ecordava el vell, aturat sobre les runes del carrer de la Muralla— però ningú no els va prendre gaire seriosament: una tronada d'estiu sense conseqüències. Se'n parlaria uns mesos, com se n'havia parlat antany altres vegades, hi hauria una

mica de soroll i el terrabastall tornaria a esmorteir-se fins a la propera revifalla. Tanmateix, aquell cop la predicció va resultar falsa. Els rumors es feien insistents, els diaris començaren a parlar-ne, la inquietud va créixer i, davant l'estupefacció de tothom, un dia dels carnivals del 1957, enmig de l'eufòria de balls i cercaviles, començà la invasió.

Els camions carregats de gent forastera arribaren per la carretera de Lleida, els motors potents silenciaren l'aldarull festiu i moltes cares van esglaiar-se darrere les màscares. Els vehicles no s'aturaren a la població; van seguir un parell de quilòmetres Ebre amunt pel camí del Riber però el seu pas havia deixat un rastre d'inquietud. Les màscares van dispersar-se i la negror humitosa que succeí a un dia de boires denses en què els cargols malencònics dels vaixells havien sonat sense parar, barrejats amb els crits de les gavines enllà de les aigües fumoses dels molls, fou la primera de les nits d'angoixa que havien de jalonar el futur de la vila.

Arribaren camions durant dies i dies; el mur de l'Ebre vibrava al seu pas. El temps dels rumors havia acabat: anaven a tallar l'Ebre amb dos pantans enormes. Un d'ells, riu amunt, a poca distància de la vila; l'altre aigües avall, a Riba-roja. El segon havia de colgar Faió i la vila sota les aigües.

* *

Recordava el desastre: màquines i gent entraven a les finques sense permís; els topògrafs s'escampaven pel terme amb els seus aparells, mesuraven cotes i alçaven plans; els obrers muntaven barraques prefabricades de fusta on entaforar-se a les vores de l'Ebre mentre la població intentava defensar-se de l'agressió brutal, calculada per crear el desànim i evitar qualsevol intent de resistència.

—Volen fer electricitat —exclamava el Joanet del Pla al Cafè del Moll, tot calcant els comentaris que esclataven contínuament a qualsevol punt de la vila.

—Sí, a les nostres costelles...

—Dos pantans.

—I nosaltres al mig.

—Quina cabronada!

Allò era il·legal —remugava amb ràbia el calafat Forques, amollant l'argument esgrimit sense descans pels vilatans davant l'administració en queixes estèrils per aconseguir la paralització del desastre: les obres encara no havien estat aprovades pel govern. I l'Estanislau Corbera li donava mentalment la raó en els llargs insomnis que havia de patir arran d'aleshores. Però els aixafarien, no tenien res a fer. L'empresa que construïa els pantans era del mateix Estat, dels qui manaven. I els qui manaven, no calia fer memòria, eren els qui s'havien sublevat contra la República el 1936, els responsables de l'estossinada de la guerra... ¿Qui gosava parlar de legalitat? El taulell del cafè era l'escullera on topaven les angoixes: expropiarien les terres, les mines, les cases; inundarien la vila... I de seguida sorgia la pregunta: ¿quin seria el futur de tots plegats? ¿On anirien? ¿Què farien? Però, ¿per què s'amoïnaven, per què passaven ànsia? ¿No havia dit textualment el senyor governador de la província que ja en tenia els ous plens de les protestes d'aquella trepa de rojos i que, si no deixaven d'emprenyar, els carregaria a punta de fusell en camions per dur-los al nord, a treballar a les mines d'Astúries? Com deia l'Horaci Planes, que, a causa de la seva feina de sereno, patia els insomnis de dia, la solució era emprenyar una mica més l'il·lustre funcionari fins que vessessin els ous excel·lentíssims (¿de colomí, de guatlla, de pardal, de merla?, dubtava la parròquia) i l'amenaça es fes realitat. Almenys sabrien alguna cosa segura, no viurien, si allò era viure, en aquella incertesa...

Mentrestant la vila rebotia de gent. La primera onada de la invasió fou amb prou feines un avançament de l'allau enorme que desbordà les possibilitats de la població d'absorbir-la. Ni els qui recordaven el formiguer de la conca minera quan la guerra del 14 havien vist mai una cosa semblant, una riada tan grossa de personal. La majoria, una massa patètica de pobra gent vinguda de pertot arreu a esgarrapar uns diners i enviar-ne a les famílies: al taulell del Cafè del Moll i als dels altres locals de la vila, s'arregleraven fesomies i s'escoltava la parla de tots els racons de l'Estat. Cada porta es va transformar en una botiga, una taverna o un bar. Els bitllets rajaven però —com remugava l'Estanislau Corbera durant les hores exasperants del seu insomni—, malgrat la multiplicació de la parròquia, aquella era una riquesa traïdora, una prosperitat efímera a l'escalfor de la qual pul·lulaven els cucs del podriment.

* *

No sospitaven que la majoria es farien vells, que molts moririen encara amb aquella angoixa a l'ànima; no sospitaven que tenien al davant tretze anys de lluita incerta, atrapats en aquella rateta. L'Estanislau ignorava que podia disposar de milers de nits d'insomni per rumiar i assentar en la memòria les fites amargues del calvari durant el qual la vila, tenaç en la seva defensa, havia aconseguit d'irritar, començant per la del governador de la província, les bosses testiculars de la jerarquia estatal sencera: les arnades de funcionaris polsegosos i pàl·lids; les reblanides amb aigua beneïta de politicastes tecnòcrates i devots; les xopes d'alcohol de sabres ensangonats; les momificades, amb una esvàstica cosida a la pell, de l'escollit de Déu retratat a les monedes... Un llarg camí cap a la desolació que el vell Nelson travessava aquella tarda del 1971 mentre baixava pel carreró de les Ànimes.